

**Protokół fakultatywny
do Konwencji w sprawie zakazu
stosowania tortur oraz innego
okrutnego, niehumanitarnego
lub poniżającego traktowania albo
karania**

Rozpowszechnianie: ogólne
21 stycznia 2020 r.

Wersja oryginalna: wyłącznie
w języku angielskim, francuskim
i hiszpańskim

**Podkomitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Innemu Okrutnemu,
Niehumanitarnemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu**

**Wizyta w Polsce w dniach 9–18lipca 2018 r.:
zalecenia i uwagi skierowane do państwa-strony**

Sprawozdanie Podkomitetu*, **

* Zgodnie z art. 16 ust. 1 Protokołu Fakultatywnego w dniu 25 czerwca 2019 r. niniejsze sprawozdanie przesłano drogą poufną państwu-stronie. W dniu 9 stycznia 2020 r. Państwo-Strona zwróciło się do Podkomitetu o opublikowanie sprawozdania zgodnie z art. 16 ust. 2 Protokołu Fakultatywnego.

** Załączniki do niniejszego dokumentu są rozpowszechniane w otrzymanej formie, wyłącznie w języku, w którym zostały złożone.

Spis treści

	<i>strona</i>
I. Wprowadzenie.....	3
II. Wdrażanie Protokołu Fakultatywnego: Krajowy Mechanizm Prewencji.....	4
III. Najważniejsze zagadnienia	7
IV. Sytuacja osób pozbawionych wolności	8
A. Policja	8
B. Więzienia	11
C. Osoby nieletnie	18
V. Dalsze kroki	20
Załączniki	
I. Lista urzędników i innych osób, z którymi spotkał się Podkomitet	22
II. Lista miejsc pozbawienia wolności odwiedzonych przez Podkomitet.....	25
III. Lista miejsc pozbawienia wolności odwiedzonych wspólnie przez Krajowy Mechanizm Prewencji i Podkomitet	26

I. Wprowadzenie

1. Zgodnie ze swoimi uprawnieniami wynikającymi z Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (OPCAT), w dniach 8-19 lipca 2018 r. Podkomitet ds. Zapobiegania Torturom (SPT) przeprowadził pierwszą ze swoich wizyt w Polsce. Polska ratyfikowała Konwencję Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie zakazu stosowania tortur w dniu 26 lipca 1989, a Protokół Fakultatywny w dniu 14 września 2005 r.
2. Członkami Podkomitetu prowadzącymi wizytę byli: Aisha Shujune Muhammad (szef delegacji), Mari Amos, Marija Definis-Gojanovic, Daniel Fink, Zdenka Perovic i Petros Michaelides. Podkomitetowi pomagali trzej pracownicy ds. praw człowieka z Biura Wysokiego Komisarza Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (OHCHR), dwóch funkcjonariuszy ochrony ONZ oraz czterech tłumaczy.
3. Główne cele wizyty były następujące: a) wizytacja szeregu miejsc pozbawienia wolności, mająca na celu pomoc Państwu-Stronie w pełnej realizacji zobowiązań wynikających z Protokołu Fakultatywnego, aby wzmocnić ochronę osób pozbawionych wolności przed ryzykiem tortur i złego traktowania oraz (b) udzielenie porad i pomocy technicznej Krajowemu Mechanizmowi Prewencji oraz zastanowienie się, w jakim stopniu władze krajowe wspierają jego działania i reagują na jego zalecenia uwzględniając wytyczne Podkomitetu dotyczące Krajowych Mechanizmów Prewencji.¹
4. Podkomitet odbył spotkania z urzędnikami i innymi osobami (zob. załącznik I) oraz przeprowadził wizytacje miejsc pozbawienia wolności (zob. załącznik II). Przeprowadził także rozmowy z osobami pozbawionymi wolności, funkcjonariuszami organów ścigania i służby więziennej, członkami personelu medycznego i innymi osobami. Spotkał się z członkami Krajowego Mechanizmu Prewencji, aby zapoznać się z jego uprawnieniami i metodami pracy oraz zastanowić się, jak najlepiej poprawić skuteczność jego działania. Aby lepiej zrozumieć, w jaki sposób Krajowy Mechanizm Prewencji działa w praktyce, Podkomitet wspólnie z Krajowym Mechanizmem Prewencji przeprowadził również dwie wizytacje miejsc pozbawienia wolności wybranych przez ten mechanizm (zob. załącznik III). Pierwsza z tych wizytacji była prowadzona przez przedstawiciela mechanizmu prewencji, a członkowie Podkomitetu pełnili rolę obserwatorów, zaś druga wizytacja była prowadzona przez Podkomitet, a przedstawiciele Mechanizmu pełnili podczas większej części rolę obserwatorów .
5. Pod koniec wizyty delegacja ustnie przedstawiła swoje wstępne, poufne uwagi władzom rządowym oraz przedstawicielom Krajowego Mechanizmu Prewencji.
6. W niniejszym raporcie Podkomitet przedstawia swoje spostrzeżenia, ustalenia i zalecenia dotyczące zapobiegania torturom i złemu traktowaniu² osób pozbawionych wolności i podlegających jurysdykcji Polski.
7. Podkomitet zastrzega sobie prawo do przedstawienia dalszych uwag na temat każdego z wizytowanych miejsc, niezależnie od tego, czy zostało ono wymienione w niniejszym sprawozdaniu podczas będących jego efektem rozmów ze stroną polską. Brak jakichkolwiek uwag na temat konkretnego zakładu lub miejsca zatrzymania, w którym Podkomitet przeprowadził wizytację nie oznacza, że jego opinia na temat tego zakładu lub miejsca jest pozytywna lub negatywna.
- 8. Podkomitet zaleca, aby niniejsze sprawozdanie zostało rozesłane do wszystkich właściwych organów, departamentów i instytucji, w tym między innymi do tych, do których zawiera ono bezpośrednie odniesienia.**
9. Niniejsze sprawozdanie pozostanie poufne do czasu, gdy strona polska postanowi je upublicznić zgodnie z art. 16 ust. 2 Protokołu Fakultatywnego. Podkomitet jest głęboko przekonany, że upublicznienie niniejszego sprawozdania przyczyniłoby się w pozytywny sposób do zapobiegania torturom i złemu traktowaniu w Polsce.

¹ CAT/OP/12/5.

² Stosowany w niniejszym sprawozdaniu ogólny termin „złe traktowanie” odnosi się do każdej formy okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, zgodnie z art. 16 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur.

10. **Podkomitet zaleca, aby strona polska zażądała opublikowania niniejszego sprawozdania zgodnie z art. 16 ust. 2 Protokołu Fakultatywnego.**

11. Podkomitet zwraca uwagę strony polskiej oraz Krajowego Mechanizmu Prewencji na Specjalny Fundusz, który został utworzony na mocy art. 26 Protokołu Fakultatywnego. Zgodnie z opublikowanymi przez Fundusz kryteriami podstawę wniosków składanych do Funduszu mogą stanowić jedynie zalecenia zawarte w tych sprawozdaniach z wizyt Podkomitetu, które zostały podane do wiadomości publicznej.

12. Podkomitet pragnie wyrazić wdzięczność władzom oraz urzędnikowi łącznikowemu za pomoc w zaplanowaniu i przeprowadzeniu wizyty. Podkomitet ubolewa, że na samym początku nie otrzymał pełnych informacji na temat miejsc pozbawienia wolności, lecz docenia fakt, że problem został szybko rozwiązany dzięki interwencji rządowego punktu kontaktowego.

II. Wdrażanie Protokołu Fakultatywnego: Krajowy Mechanizm Prewencji

13. Polska ratyfikowała Protokół Fakultatywny 14 września 2005 r., a trzy lata później wyznaczyła Krajowy Mechanizm Prewencji. W dniu 14 stycznia 2009 r. Podkomitet został powiadomiony, że począwszy od 18 stycznia 2008 r. do sprawowania funkcji Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce wyznaczony został Rzecznik Praw Obywatelskich (zwany dalej RPO).³

14. W pierwszym roku działalności przedstawiciele nowo wyznaczonego Krajowego Mechanizmu Prewencji przeprowadzili wizytacje prewencyjne w 76 różnych miejscach pozbawienia wolności. Obejmowały one zakłady karne, areszty śledcze, policyjne izby zatrzymań, policyjne izby dziecka, izby wytrzeźwień, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, zakłady poprawcze, ośrodki wychowawcze, wojskowe areszty dyscyplinarne, szpitale psychiatryczne, ośrodki strzeżone dla cudzoziemców oraz ośrodki deportacyjne.⁴

15. Zgodnie z informacjami przekazanymi Podkomitetowi w 2009 r. w realizację obowiązków Krajowego Mechanizmu Prewencji, w tym wizytacje miejsc pozbawienia wolności zaangażowanych było około trzydziestu pracowników Biura RPO.⁵ Według informacji rocznej Krajowego Mechanizmu Prewencji za rok 2009 zadania tego Mechanizmu były jednak realizowane głównie przez sześciu pracowników biura, oddelegowanych do wykonywania zadań Mechanizmu. Pozostali pracownicy biura (osiem osób, w tym dyrektor) uczestniczyli w wizytacjach prewencyjnych jedynie w niezbędnych przypadkach.⁶ Od 2011 r. działania Mechanizmu były realizowane przez zespół wizytujący składający się z ośmiu osób, w tym dyrektora i sekretarza. Według rocznego sprawozdania z działalności Mechanizmu w 2016 r. wielkość obsługującego go zespołu zmniejszyła się o 2,5 etatu, a zespół faktycznie prowadzący wizytacje w ramach Mechanizmu liczył 7 osób. Rzecznik wielokrotnie podkreślał, że mała liczebność zespołu uniemożliwia pełne wykonywanie zadań wynikających z Protokołu Fakultatywnego.⁷

16. Wydatki na działalność Mechanizmu pokrywane są z przyznawanych Rzecznikowi środków z budżetu państwa. Wyznaczeniu Biura RPO jako podmiotu pełniącego funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji nie towarzyszyło przyznanie odpowiednich dodatkowych środków umożliwiających mu sprawowanie tej dodatkowej funkcji. Od pierwszego roku swojej działalności w Polsce Mechanizm napotyka problemy finansowe,

³ Powiadomienie dostępne pod adresem:

<https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/Poland.pdf>.

⁴ Rzecznik Praw Obywatelskich: „Sprawozdanie Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce w 2008 r.”, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich nr 5, Warszawa, 2009 r., str. 18-19, dostępne pod adresem:

https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/Poland_2008FirstAnnualReport.pdf.

⁵ Powiadomienie dostępne pod adresem: <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/Poland.pdf>.

⁶ Rzecznik Praw Obywatelskich: „Sprawozdanie Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce w 2009 r.”, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich nr 4, Warszawa, 2010 r., str. 105, dostępne pod adresem:

www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/NPM_Poland_AnnualReport2009.pdf.

⁷ Rzecznik Praw Obywatelskich: „Sprawozdanie Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce w 2016 r.”, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich nr 4, Warszawa, 2017 r., str. 12, dostępne pod adresem: www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/Poland2016.pdf.

które uniemożliwiają mu prawidłową realizację powierzonych zadań. Pomimo powierzenia zadań Mechanizmu Biuru RPO polski rząd nie przyznał mu środków niezbędnych do wykonywania zadań związanych z prawidłowym wdrażaniem Protokołu Fakultatywnego.⁸

17. Podkomitet zauważa ponadto, że zakres obowiązków Mechanizmu nie jest wyraźnie oddzielony od zakresu pozostałych obowiązków Biura RPO. Mechanizm stanowi jeden z zespołów biura Rzecznika, a zatem nie posiada odrębnego budżetu przeznaczanego na swoją działalność. Podkomitet zauważa, że w ustawodawstwie dotyczącym Mechanizmu brak jest wyraźnych zapisów dotyczących jego odrębnego finansowania. Nie jest jasne, czy Mechanizm może przyjmować darowizny celowe od podmiotów zewnętrznych.

18. Podkomitet jest zaniepokojony faktem, że brak środków finansowych stanowi poważną przeszkodę w skutecznym i sprawnym funkcjonowaniu Mechanizmu. Podkomitet jest ponadto zaniepokojony tym, że nieprzyznanie niezbędnych środków wydaje się wynikać z faktu, iż władze rządowe nie są przekonane o potrzebie dodatkowego wsparcia Mechanizmu, aby mógł on skutecznie wykonywać powierzone mu uprawnienia. To poważne nieporozumienie, które należy pilnie rozwiązać.

19. Podkomitet przypomina Państwu-Stronie, że zgodnie z Protokołem Fakultatywnym Państwa-Strony są zobowiązane zapewnić środki niezbędne do funkcjonowania Krajowego Mechanizmu Prewencji. Bez odpowiednich środków, w tym personelu oraz szerokich zawodowych kompetencji i wiedzy Mechanizm nie może właściwie i wystarczająco realizować powierzonych mu uprawnień prewencyjnych.

20. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona w trybie priorytetowym przyznało potrzebne Mechanizmowi środki finansowe, zgodnie z wymogami art. 18 ust. 3 Protokołu Fakultatywnego oraz wytycznymi Podkomitetu w sprawie Krajowych Mechanizmów Prewencji.⁹ Jeżeli Mechanizm ma mieć niezależność w działaniu, musi on mieć pełną kontrolę nad swoimi pracownikami i nie może być zależny od decyzji innych organów.**

21. **Podkomitet zaleca, aby te środki finansowe były przyznawane w ramach odrębnej pozycji w rocznym budżecie państwa, odnoszącej się konkretnie do tego Mechanizmu, zgodnie z zaleceniem wydanym przez Podkomitet na wniosek Mechanizmu.¹⁰ Zaleca także, aby wysokość tych środków umożliwiała Mechanizmowi prowadzenie programu wizytacji, zatrudnianie własnych pracowników, angażowanie ekspertów zewnętrznych i regularne uczestnictwo w programach szkoleniowych, a także realizację innych działań prewencyjnych. W związku z tym środki finansowe nie powinny być powiązane z liczbą wizyt przeprowadzonych przez Mechanizm, gdyż oczekuje się od niego podejmowania również innych działań prewencyjnych, o których mowa w punkcie 28 poniżej.**

22. Podkomitet podkreśla, że Mechanizm powinien uzupełniać, a nie zastępować istniejące systemy nadzoru, a jego utworzenie nie powinno wykluczać tworzenia lub funkcjonowania innych podobnych systemów uzupełniających.¹¹ **W związku z tym Podkomitet zaleca Państwu-Stronie, aby w ścisłej współpracy z Mechanizmem dokonało przeglądu ram prawnych, w których działa Mechanizm oraz doprowadziło do ich pełnej zgodności ze wszystkimi właściwymi normami i wytycznymi międzynarodowymi w celu rozwiązania istniejących lub ewentualnych problemów, które mogą utrudniać Mechanizmowi skuteczne i niezależne wykonywanie przyznanych mu uprawnień.**

23. Podkomitet przypomina Państwu-Stronie, że aby Mechanizm mógł skutecznie wypełniać przyznane mu uprawnienia, powinien on posiadać oddzielny sekretariat i własny personel. Mechanizm powinien mieć ponadto możliwość korzystania z pomocy ekspertów zewnętrznych, w tym w razie potrzeby ekspertów medycznych, jeżeli taka wiedza nie jest dostępna wewnętrznie.

⁸ Rzecznik Praw Obywatelskich: „Sprawozdanie Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji w Polsce w 2008 r.”, str. 16.

⁹ CAT/OP/12/5, ust. 11.

¹⁰ CAT/C/57/4, załącznik, ust. 11–14.

¹¹ CAT/OP/12/5, ust. 5.

24. W celu zapewnienia funkcjonalnej i operacyjnej niezależności Mechanizmu oraz w celu jasnego określenia charakteru i zakresu tych dodatkowych potrzeb Państwo-Strona powinno skonsultować się bezpośrednio z Mechanizmem, aby ustalić, co jest mu potrzebne do właściwego wypełniania powierzonych mu obowiązków zgodnie z postanowieniami Protokołu Fakultatywnego.

25. Podkomitetowi zwrócono uwagę, że Mechanizm nie przeprowadził wizytacji wszystkich miejsc pozbawienia wolności, co wymagane jest w Protokole Fakultatywnym. W związku z tym Podkomitet podkreśla, że zgodnie z art. 4 Protokołu Fakultatywnego Państwo zezwala na wizytacje dowolnych miejsc podlegających jego jurysdykcji i kontroli, w których osoby są lub mogą być pozbawione wolności na podstawie jego zgody lub za jego zgodą lub przyzwoleniem. Dlatego każde miejsce, w którym osoba jest pozbawiona wolności (w sensie braku swobody opuszczenia tego miejsca) lub może zostać pozbawiona wolności powinno być objęte zakresem działania Mechanizmu.

26. Przy określaniu, czym są zatrzymanie oraz miejsce pozbawienia wolności Podkomitet zaleca Państwu-Stronie przyjęcie poszerzonego podejścia, aby zmaksymalizować zapobiegawcze oddziaływanie Krajowego Mechanizmu Prewencji¹². Ponadto Podkomitet zaleca Państwu-Stronie aby zapewniło, że Mechanizm ma nadane prawem uprawnienia i praktyczną możliwość wstępu do każdego miejsca, w którym jego zdaniem ludzie są lub mogą być pozbawieni wolności, zgodnie z art. 4, a także art. 19 i 20 Protokołu Fakultatywnego.

27. Podkomitet zauważa, że w ciągu pierwszych dziesięciu lat swojego funkcjonowania Mechanizm skupiał się głównie na działaniach związanych z monitorowaniem miejsc pozbawienia wolności, przeprowadzając około tysiąca wizytacji monitorujących. Działania Mechanizmu nie powinny jednak ograniczać się jedynie do wizytacji miejsc pozbawienia wolności. Wśród innych funkcji Mechanizm powinien mieć uprawnienia do przedstawiania wniosków i uwag dotyczących projektów odpowiednich aktów prawnych.

28. Podkomitet zaleca Państwu-Stronie zapewnienie za pomocą środków prawnych i finansowych, aby Mechanizm skupiał się nie tylko na wizytacji miejsc pozbawienia wolności, ale także na innych działaniach prewencyjnych, takich jak opiniowanie projektów przepisów, podnoszenie świadomości oraz szkolenia, zgodnie z art. 4 i 19 Protokołu Fakultatywnego.

29. Podczas wizytacji prowadzonych wspólnie z Mechanizmem Podkomitet zauważył, że pracownicy Biura Rzecznika byli pozytywnie postrzegani przez funkcjonariuszy policji i że mieli dostęp do wszystkich pomieszczeń oraz informacji, o które prosili.

30. Podczas spotkań z niektórymi właściwymi władzami okazało się jednak, że sam Mechanizm nie jest widoczny i że istnieje brak zrozumienia jego roli w porównaniu z rolą Biura Rzecznika. Podkomitet zauważa również, że wśród zainteresowanych podmiotów, w tym osób pozbawionych wolności, władz publicznych, innych państwowych organów monitorujących, podmiotów społeczeństwa obywatelskiego oraz ogółu społeczeństwa wiedza na temat Mechanizmu jest bardzo ograniczona.

31. Ponadto Podkomitet zauważył ogólny brak wiedzy na temat sprawozdań opracowywanych przez Mechanizm, w szczególności w zakresie wdrażania przez władze zaleceń zawartych w sprawozdaniach Mechanizmu.

32. W związku z tym Podkomitet zaleca Państwu-Stronie podjęcie stałego dialogu z Mechanizmem w celu wdrożenia jego zaleceń, aby poprawić traktowanie osób pozbawionych wolności i warunki, w których one przebywają oraz aby zapobiegać torturom i innemu złemu traktowaniu lub karaniu. Zalecenia powinny być dokładnie omówione i rozważone z odpowiednimi zainteresowanymi stronami, zgodnie z art. 19 Protokołu Fakultatywnego.

33. Podkomitet zaleca ponadto Państwu-Stronie podjęcie natychmiastowych inicjatyw na rzecz zwiększenia widoczności Mechanizmu, w tym poprzez działania podnoszące świadomość w zakresie Protokołu Fakultatywnego i przyznanych Mechanizmowi uprawnień. Państwo-Strona musi uwzględniać Mechanizm w procesach ustawodawczych i rzecznictwie, do których to działań zachęca się zgodnie z art. 19 Protokołu Fakultatywnego. Takie postępowanie usprawnia zapobieganie

¹² CAT/C/57/4, załącznik, ust. 1-3.

torturom, a także zwiększa ogólną widoczność Mechanizmu. Podkomitet zaleca ponadto, aby Państwo-Strona: (a) podjęło kroki w celu wspierania Mechanizmu w szerszym upowszechnianiu informacji na temat przyznanych mu uprawnień oraz jego pracy, a tym samym w poprawie jego widoczności dla ogółu społeczeństwa; (b) zapewniło, aby Mechanizm był uznawany za kluczowy element krajowego systemu zapobiegania torturom i złemu traktowaniu; (c) przyczyniało się do zwiększenia widoczności pracy Mechanizmu, na przykład poprzez organizowanie kampanii uświadamiających i innych działań promocyjnych, w tym opracowanie i rozpowszechnianie wśród osób pozbawionym wolności, władz publicznych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego, prawników, pracowników sądownictwa i ogółu społeczeństwa materiałów na temat przyznanych Mechanizmowi uprawnień oraz działań Mechanizmu; oraz (d) uwzględniło Mechanizm w programach szkoleń skierowanych do organów ścigania.

III. Najważniejsze zagadnienia

Ramy prawne i instytucjonalne zapobiegania torturom

1. Definicja tortur i ich i uznawanie za przestępstwo

34. Podkomitet przyjmuje do wiadomości oświadczenie władz, że Konwencja jest w Polsce bezpośrednio stosowana. Odnotowując ogólny zakaz tortur zawarty w art. 40 Konstytucji przyjętej w 1997 r., a także odnotowując, że art. 246 (dotyczący bezprawnego stosowania przymusu w celu uzyskania zeznań) i art. 247 (dotyczący okrucieństwa fizycznego lub psychicznego wobec więźnia) kodeksu karnego uznają czyny równoznaczne z torturami za przestępstwa, Podkomitet wyraża zaniepokojenie faktem, że przestępstwo tortur nie jest w konkretny sposób określone i w pełni uznane za przestępstwo w systemie prawnym Państwa-Strony. Podkomitet zapoznał się z politycznym zobowiązaniem Polski, podjętym podczas trzeciego powszechnego przeglądu okresowego, aby rozważyć włączenie do krajowego porządku prawnego definicji tortur zgodnie ze standardami międzynarodowymi.¹³ Podkomitet zauważa, że Ministerstwo Sprawiedliwości rozpoczęło analizę tego, czy tortury powinny zostać uwzględnione w kodeksie karnym.¹⁴ Podkomitet odnotowuje jako zjawisko pozytywne, że w kwietniu 2018 r. zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich zwrócił się do Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie o dokonanie przeglądu krajowego ustawodawstwa państwa-strony w odniesieniu do definicji tortur.¹⁵

35. **Podkomitet zaleca, aby tortury zostały uznane za odrębne przestępstwo, określone zgodnie z art. 1, 2 i 4 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, a czyny stanowiące tortury i złe traktowanie były karane proporcjonalnie do ich wagi.**

36. **Ponadto Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło sędziom i prokuratorom specjalne szkolenie w zakresie postanowień Konwencji oraz Protokołu Fakultatywnego.**

2. Rozdział między prawem a jego wdrażaniem

37. Podkomitet zauważa kompleksowe ramy prawne w dziedzinie zapobiegania torturom, które są w dużej mierze odpowiednie. Istniejące prawne zabezpieczenia przed torturami i złym traktowaniem, a także prawna ochrona praw osób pozbawionych wolności zasadniczo odpowiadają standardom międzynarodowym. Podkomitet jest jednak zaniepokojony znaczną luką między ramami prawnymi a ich stosowaniem w praktyce, ponieważ wydaje się, że wiele zabezpieczeń prawnych nie jest konsekwentnie realizowanych zarówno w więzieniach, jak i na posterunkach policji.

¹³ A/HRC/36/14/Add.1, zalecenie nr 120.81.

¹⁴ CAT/C/POL/7, ust. 3.

¹⁵ Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE. „Opinia w sprawie definicji tortur oraz ich bezwzględного zakazu w polskim ustawodawstwie”. Opinia nr CRIM-POL/325/2018, dostępna na stronie: www.osce.org

3. Rozdzielenie kategorii

38. Podkomitet jest zaniepokojony faktem, że skazani więźniowie oraz osoby oczekujące na proces są czasami umieszczani na tym samym oddziale (np. w aresztach śledczych w Kielcach i w Krakowie), a nawet przebywają w tej samej celi (np. we wrocławskim Zakładzie Karnym nr 1). Ponadto we wrocławskim Zakładzie Karnym nr 1 delegacja była świadkiem sytuacji, w której kobiety zatrzymane za przestępstwa objęte prawem cywilnym były przetrzymywane w tej samej celi, co kobiety zatrzymane za przestępstwa objęte prawem karnym.

39. **Zgodnie z zasadą nr 11 Wzorcowych minimalnych zasad Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących traktowania więźniów (zasad Nelsona Mandeli) Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło przetrzymywanie różnych kategorii więźniów w oddzielnych częściach danej instytucji, a w szczególności aby:**

(a) **osoby tymczasowo aresztowane były umieszczane oddzielnie od skazanych więźniów, również w odniesieniu do art. 10 ust. 2 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych;**

(b) **osoby zatrzymane za przestępstwa objęte prawem cywilnym były umieszczane oddzielnie od osób zatrzymanych za przestępstwa objęte prawem karnym.**

4. Środki alternatywne w stosunku do zatrzymania

40. Delegacja dowiedziała się, że policja jest zobowiązana do zatrzymywania osób, w stosunku do których wydano nakaz w związku z nieuiszczeniem grzywien. W takich przypadkach obciążenie finansowe państwa jest wyższe niż przy stosowaniu środków niepolegających na pozbawieniu wolności lub środków alternatywnych w przypadkach konfliktów z prawem.

41. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona rozważyło stosowanie środków niepolegających na pozbawieniu wolności lub środków alternatywnych innych niż zatrzymanie osób w związku z nieuiszczeniem grzywien.**

5. Kwestie dotyczące pracowników

42. Podkomitet jest zaniepokojony zauważoną niewystarczającą liczbą pracowników, co dotyczy zarówno policji, jak i jednostek penitencjarnych. Liczba wolnych miejsc pracy może nie być proporcjonalna do wymaganej liczby pracowników. Płace są niskie, co przyczynia się do trudności w znajdowaniu nowych pracowników.

43. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona przeprowadziło ocenę liczby pracowników wymaganych do zapewnienia profesjonalnej służby policji i jednostek penitencjarnych. Podkomitet zaleca ponadto, aby w charakterze ogólnego środka zapobiegawczego Państwo-Strona zapewniło wynagrodzenia proporcjonalne do wymaganych kwalifikacji oraz powierzonej tym grupom zawodowym odpowiedzialności, co pozwoli zapewnić ich odpowiednią motywację.**

IV. Sytuacja osób pozbawionych wolności

A. Policja

1. Złe traktowanie

44. Podkomitet z zadowoleniem przyjmuje wskazany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji fakt przyjęcia przez Państwo-Stronę strategii działań służących zapobieganiu naruszeniom praw człowieka przez funkcjonariuszy policji. Spośród osób, z którymi rozmawiała delegacja i które w tamtym czasie lub wcześniej przebywały w areszcie policyjnym zdecydowana większość twierdziła, że nie była przez policję źle traktowana. Delegacja usłyszała jednak kilka zarzutów o złe traktowanie podczas początkowych etapów zatrzymania oraz prowadzenia dochodzeń policyjnych na niektórych posterunkach policji. Wiarygodność tych zarzutów była zgodna z własnymi obserwacjami delegacji. Na przykład na komisariacie policji w Krakowie delegacja

rozmawiała z zatrzymanym który twierdził, że został pobity podczas przesłuchania. Po zbadaniu przez członka delegacji specjalizującego się w kwestiach medycznych stwierdzono, że zatrzymany ma duży granatowy krwiak w zewnętrznym kąciku prawego oka, niebieskawe zasinienie pod okiem, niewielkie czerwone wybrzuszenie nad prawą powieką, a także czerwono-niebieski krwiak o wymiarach 3 x 2 cm pośrodku zewnętrznej strony lewego uda. Zauważone obrażenia były zgodne z zarzutami zatrzymanego, gdyż powstają one zwykle w wyniku uderzenia tępym narzędziem.

45. To złe traktowanie wiązało się z nadmiernym użyciem siły nie tylko podczas zatrzymania, ale i po przejściu kontroli nad tą osobą, a także z biciem podczas przesłuchania w areszcie. Podkomitet jest zaniepokojony tym, że przesłuchanie wstępne, podczas którego występuje największe prawdopodobieństwo złego traktowania zwykle odbywa się w pomieszczeniach administracyjnych pracowników śledczych policji, które nie są wyposażone w urządzenia rejestrujące.

46. **Podkomitet przypomina, że każdy rodzaj przemocy wobec osób pozbawionych wolności musi być surowo zabroniony ponieważ stanowi formę złego traktowania. Zarzuty o przemoc powinny prowadzić do niezwłocznego i bezstronnego podjęcia śledztwa przez niezależny organ krajowy, a tam, gdzie istnieją do tego wystarczające podstawy osoby odpowiedzialne powinny być ścigane i odpowiednio karane.**

47. **Państwo-Strona w ramach swoich wysiłków na rzecz zapobiegania torturom i złemu traktowaniu powinno wprowadzić obowiązek zapisu dźwięku i obrazu przesłuchań prowadzonych w związku ze śledztwami w sprawach karnych, aby zapewnić podstawowe zabezpieczenie, a także ochronę pracowników organów ścigania przed bezpodstawnymi zarzutami. Nagrania powinny być przechowywane w centralnych bezpiecznych obiektach przez okres wystarczający do ich wykorzystania jako dowodów i powinny być udostępnione śledczym, zatrzymanym i prawnikom na ich żądanie. Zaleca się korzystanie z kamer nasobnych, jeżeli to możliwe.**

2. Podstawowe zabezpieczenia prawne

48. Podkomitet uważa, że pierwsze godziny zatrzymania są kluczowym okresem dla osoby aresztowanej i że bez odpowiednich zabezpieczeń osoby aresztowane oraz zatrzymane są narażone na poważne ryzyko pozbawienia wolności w sposób uznaniowy, a także złego traktowania.

(a) Informacja o prawach

49. Delegacja zauważyła, że na wielu posterunkach policji w celach znajdują się papierowe plakaty z informacjami o prawach (czasami również w językach innych niż polski), a także dowiedziała się, że zatrzymani proszeni są o podpisanie formularza z informacją o prawach. Mimo tego Podkomitet jest zaniepokojony faktem, że zatrzymani z którymi delegacja rozmawiała na komisariatach policji i w zakładach karnych zgodnie zgłaszali, że nie zostali poinformowani o swoich prawach. Ponadto delegacja rozmawiała z wieloma osobami przebywającymi w areszcie policyjnym, które nie знаły przyczyny swojego zatrzymania z uwagi na fakt, że działając na podstawie nakazu aresztowania policja nie zawsze ma informacje na temat postawionego zarzutu, wymaganego czasu zatrzymania lub nałożonej grzywny.

50. **Podkomitet zaleca Państwu-Stronie przyjęcie niezbędnych środków ustawodawczych i administracyjnych w celu zapewnienia, aby wszystkie osoby pozbawione wolności były informowane o wszystkich przysługujących im prawach oraz o przyczynach ich aresztowania od samego początku pozbawienia wolności oraz, najszybciej jak to możliwe po zatrzymaniu, o stawianych im zarzutach.** Takie informacje powinny być najpierw przekazane ustnie w jasny sposób w języku zrozumiałym dla danej osoby, w razie potrzeby z pomocą tłumacza, a następnie powinny być przekazane danej osobie w formie pisemnej.

(b) Możliwość kontaktu z adwokatem

51. Zgodnie z art. 245 Kodeksu postępowania karnego osoba zatrzymana na swój wniosek powinna mieć możliwość skontaktowania się z adwokatem za pomocą wszelkich dostępnych środków, a także odbycia z nim bezpośredniej rozmowy. Podkomitet jest zaniepokojony faktem, że wiele osób zatrzymanych, z którymi rozmawiała delegacja nie

miało możliwości skonsultowania się z adwokatem, szczególnie na pierwszym etapie postępowania. Podkomitet jest ponadto zaniepokojony brakiem w Polsce odpowiedniego systemu pomocy prawnej dla tych, których nie stać na prywatnie wynajętego adwokata.

52. Podkomitet zaleca Państwu-Stronie podjęcie skutecznych działań w celu zagwarantowania, aby wszystkim osobom pozbawionym wolności od chwili zatrzymania przysługiwało w świetle prawa i w praktyce prawo szybkiego dostępu do niezależnego adwokata, a w razie potrzeby do pomocy prawnej zgodnej z normami międzynarodowymi. Polska powinna podjąć kroki w celu udostępniania listy doradców prawnych na wszystkich posterunkach policji.

(c) Wstępne badanie lekarskie

53. Podkomitet zauważa, że z wyjątkiem dwóch posterunków policji wizytowanych przez delegację nie przeprowadza się badań lekarskich po przyjęciu zatrzymanego rutynowo, a jedynie na jego wniosek lub w przypadku widocznych obrażeń. Delegacja jest zaniepokojona tym, że badania lekarskie są przeprowadzane w obecności funkcjonariuszy policji, są bardzo powierzchowne i niewłaściwie dokumentowane. Ponadto Podkomitet jest zaniepokojony faktem, że podczas wizytacji niektórych posterunków policji delegacja zaobserwowała, iż dokumentacja medyczna osób z widocznymi obrażeniami nie zawierała żadnych informacji na ich temat, pomimo że osoby te były badane przez lekarza w areszcie policyjnym.

54. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona wprowadziło system gwarantujący osobom przebywającym w areszcie policyjnym oraz wymagającym leczenia, w tym pomocy psychiatrycznej szybki dostęp do takiego bezpłatnego leczenia.

55. Ponadto Podkomitet zaleca Państwu-Stronie podjęcie odpowiednich kroków w celu zapewnienia, aby wszystkie zatrzymywane osoby były niezwłocznie i bezpłatnie badane przez specjalistę w dziedzinie medycyny, który będzie mógł pracować samodzielnie, bez obecności funkcjonariusza policji. Zgodnie z „Poradnikiem dotyczącym skutecznego ścigania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania” (Protokół Stambulski) takich specjalistów w dziedzinie medycyny należy przeszkolić w zakresie badania osób, które mogły być poddane torturom lub złemu traktowaniu oraz sposobu dokumentowania takich przypadków.

(d) Prawo kontaktowania się z członkiem rodziny lub inną osobą

56. Delegacja zauważyła, że osoby zatrzymane w aresztach policyjnych nie mają prawa do bezpośredniego kontaktu z członkiem rodziny lub inną osobą w celu poinformowania o przyczynie zatrzymania. Niektórzy zatrzymani zwracali się do funkcjonariusza z prośbą o skontaktowanie się z rodziną w ich imieniu, ale nie otrzymali informacji zwrotnej o tym, czy zostało to zrobione.

57. Podkomitet zaleca, aby wszystkie osoby pozbawione wolności miały możliwość niezwłocznego poinformowania członka rodziny lub innej osoby o swoim zatrzymaniu oraz otrzymania informacji zwrotnej o tym, czy zostało to zrobione. Korzystanie z tego prawa nie może zależeć od dobrej woli lub decyzji organu zatrzymującego, prokuratora, prowadzącego śledztwo lub administratora zakładu karnego.

(e) Pomoc dyplomatyczna oraz tłumaczenie

58. Chociaż Podkomitet z zadowoleniem odnotował fakt, że na niektórych posterunkach policji protokoły przetłumaczone były na kilka języków to zauważył on też, że zatrzymani cudzoziemcy często nie rozumieli trybu postępowania w języku polskim, ani nie mieli możliwości skontaktowania się z rodziną, konsulem lub ambasadą.

59. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło zatrzymanym cudzoziemcom prawo do porozumienia się, jak najszybciej po zatrzymaniu, z przedstawicielami placówek dyplomatycznych i konsularnych państw, do których osoby takie należą. Podkomitet zaleca ponadto, aby Państwo-Strona podjęło działania mające na celu zapewnienie wszystkim placówkom możliwości korzystania z tłumaczeń oraz przetłumaczenie dla nich wszystkich zagadnień proceduralnych.

3. Warunki przetrzymywania na komisariatach policji

(a) Warunki bytowe

60. Podkomitet odnotowuje jako zjawisko pozytywne fakt, że w wizytowanych aresztach policyjnych panowały z reguły akceptowalne warunki bytowe. Cele miały wystarczającą powierzchnię i nie były przepełnione, były czyste i ogólnie w dobrym stanie technicznym. Podkomitet jest jednak zaniepokojony faktem, że większość wizytowanych cel znajdowała się na kondygnacji podziemnej i miała słabe oświetlenie oraz wentylację.

61. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona kontynuowało wdrażanie środków w celu zapewnienia odpowiedniego oświetlenia i wentylacji w aresztach policyjnych.**

62. Na noc zatrzymani otrzymywali materace, koce i poduszki, które usuwano z celi wczesnym rankiem. Zatrzymane osoby informowały, że dostają trzy posiłki dziennie, a woda jest dostępna na żądanie. Podkomitet zauważa jednak, że dla osób zatrzymanych o szczególnych wymaganiach dietetycznych nie była dostępna specjalna dieta.

63. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło osobom przetrzymywanym w areszcie policyjnym wybór diety, w tym jeden ciepły posiłek i nieograniczony dostęp do wody pitnej.**

64. Podkreślając, że toalety i łazienki były czyste, w dobrym stanie technicznym i dostępne na żądanie Podkomitet wyraża zaniepokojenie, że na niektórych posterunkach policji znajdowały się toalety i łazienki przeznaczone wyłącznie dla osób zatrzymanych z chorobami zakaźnymi, takimi jak HIV/AIDS lub wirusowe zapalenie wątroby.

65. **Podkomitet zauważa, że wyznaczenie dla tych osób odrębnych toalet i łazienek nie jest konieczne z medycznego punktu widzenia i stanowi segregację jako formę dyskryminującego traktowania. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło działania w celu wyeliminowania tej praktyki i innych podobnych praktyk na posterunkach policji.**

66. Ponadto Podkomitet wyraża zaniepokojenie tym, że osoby zatrzymane przez policję nie mają w ogóle możliwości spędzania czasu na świeżym powietrzu i że żadna z wizytowanych placówek policyjnych nie posiadała placu spacerowego.

67. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło wszystkim osobom zatrzymanym przez policję minimum godzinę czasu dziennie na przebywanie poza celą, w tym na ćwiczenia fizyczne i oddychanie świeżym powietrzem.**

(b) Standardy przewozu

68. Po zbadaniu pojazdów policyjnych na jednym z posterunków policji delegacja stwierdziła, że jest w nich zbyt gorąco i zwróciła uwagę, że nie wszystkie pojazdy policyjne były wyposażone w klimatyzację i pasy bezpieczeństwa. Kilku zatrzymanych, z którymi rozmawiała delegacja skarżyło się, że podczas przewozu mieli ręce skute kajdankami na plecach lub że kajdanki były za ciasne. Po obejrzeniu nadgarstków kilku zatrzymanych delegacja zauważyła na nich czerwone liniowe otarcia symetryczne na obu rękach, co było zgodne z tymi zarzutami. Na jednym z posterunków policji delegacja zauważyła, że zatrzymany przygotowywany do przewozu został skuty kajdankami w kostkach.

69. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło bezpieczny przewóz osób aresztowanych lub zatrzymanych, zgodnie z zasadami i przepisami bezpieczeństwa ruchu drogowego.**

B. Więzienia

70. Podkomitet zauważył, że chociaż polski system penitencjarny formalnie rozróżnia zakłady karne od aresztów śledczych, to w rzeczywistości w obu rodzajach jednostek przebywają zarówno skazani więźniowie, jak i osoby tymczasowo aresztowane. W trakcie swojej wizyty delegacja przeprowadziła łącznie wizytacje siedmiu jednostek: czterech będących formalnie więzieniami i trzech będących aresztami śledczymi (zob. załącznik I).

1. Złe traktowanie

71. Delegacja nie odkryła potwierdzonych dowodów złego traktowania w zakładach karnych w Polsce. Podkomitet jest jednak zaniepokojony zarzutami, że w niektórych jednostkach penitencjarnych funkcjonariusze służby więziennej stosują przemoc, aby skłonić osoby przebywające pierwszy raz w więzieniu do posłuszeństwa. Delegacja słyszała także kilka zarzutów dotyczących słownego znęcania się oraz ordynarnego zachowania wobec osadzonych.

72. Ponadto delegacja usłyszała zarzut zastosowania kary zbiorowej w Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu w formie umieszczenia w celi izolacyjnej poszczególnych członków grupy 10 więźniów należących do „subkultury” – długo istniejącego, nieformalnego związku więźniów działającego w całej Polsce, które ma własne zasady i normy. Według uzyskanych informacji dwaj więźniowie pobili się, ale ukarani zostali wszyscy więźniowie, ponieważ odmówili oni zeznań w związku z tym incydentem.

73. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zabroniło zarówno w prawie, jak i w praktyce stosowania kar zbiorowych w miejscach pozbawienia wolności, zgodnie z zasadą nr 43 Zasad Nelsona Mandeli.

74. Podkomitet jest ponadto zaniepokojony kilkoma zarzutami nękania na tle rasowym oraz dyskryminacji więźniów, którzy są lub wydają się być cudzoziemcami. W jednym z zakładów obywatel Ukrainy poinformował, że pieniądze wysyłane przez jego rodzinę nie docierają na jego konto w więzieniu, a poza tym pracuje on w więzieniu bez wynagrodzenia.

75. W tym samym zakładzie więźniarki skarżyły się, że tylko połowa pieniędzy przesyłanych przez ich rodziny dociera na ich konta. Na oddziale kobiecym (oddział K) wrocławskiego Zakładu Karnego nr 1 delegacja usłyszała liczne skargi dotyczące niskiej wartości odżywcej oraz braku higieny żywności, represjonowania skarżących się osadzonych, agresji słownej, niewystarczającego ogrzewania w zimie oraz braku dostępu do pralni. Na podstawie tych skarg Podkomitet obawia się, że warunki w tym zakładzie skutkują faktycznym dyskryminującym traktowaniem kobiet. Kobiety te twierdziły również, że na noc ich budynek jest zamykany na klucz, który jest przechowywany w głównym budynku administracyjnym więzienia co oznacza, że w razie nagłego wypadku budynku nie da się natychmiast otworzyć. Chociaż dyrektor więzienia stwierdził, że klucz ma strażnik nocny, a przy wejściu znajduje się zapasowy komplet kluczy pytani o to strażnicy nie byli tego świadomi, gdyż potwierdzili informację przekazaną przez więźniarki. Zważywszy, że w przeszłości w więzieniu tym miał miejsce skandal związany z wykorzystywaniem seksualnym więźniarek przez strażników można sobie wyobrazić, że to rozwiązanie wprowadzono w celu lepszego kontrolowania wejść do budynku w nocy. Podkomitet jest jednak zaniepokojony faktem, że rozwiązanie to zagraża bezpieczeństwu.

76. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło działania w celu zagwarantowania, aby więźniarki i więźniowie będący cudzoziemcami nie doświadczali faktycznej dyskryminacji w systemie penitencjarnym.

77. Odnosząc się konkretnie do oddziału kobiecego (oddział K) w Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło pilne działania w celu przeglądu i poprawy systemu dozoru, panujących warunków oraz traktowania kobiet, a także środków bezpieczeństwa wprowadzonych przez kierownictwo zakładu.

2. Zbyt długi czas trwania tymczasowego aresztowania

78. Chociaż Kodeks postępowania karnego określa maksymalny zgodny z prawem czas trwania tymczasowego aresztowania, to pewna liczba zatrzymanych, z którymi rozmawiała delegacja skarżyła się, że ich tymczasowe aresztowanie trwało zbyt długo, w niektórych przypadkach ponad rok. Podkomitet przypomina, że zgodnie z międzynarodowym prawem dotyczącym praw człowieka¹⁶ aresztowanie osób oczekujących na proces powinno być wyjątkiem, a nie regułą.

¹⁶ Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, art. 9, ust. 3; zob. także: uwaga ogólna nr 35 (2014) dotycząca wolności i bezpieczeństwa osobistego, ust. 38.

79. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło działania w celu zagwarantowania, aby polityka w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania była zgodna z międzynarodowymi normami, a mianowicie traktowała pozbawienie wolności w każdym przypadku jako środek ostateczny. Ponadto Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona rozważyło dalsze zwiększenie stosowania środków alternatywnych w stosunku do aresztu przedprocesowego i zapewniło skuteczny mechanizm weryfikacji decyzji o pozbawieniu wolności.

3. Warunki w miejscu pozbawienia wolności

(a) Warunki bytowe

80. Zauważając, że dane statystyczne przedstawione przez władze i zarząd służby więziennej wskazują, iż w więzieniach nie występuje przeludnienie Podkomitet zauważa, że powierzchnia cel więziennych nie jest obliczana zgodnie z europejską normą wynoszącą co najmniej cztery metry kwadratowe na osobę¹⁷. Delegacja zaobserwowała, że w większości wizytowanych cel powierzchnia była mniejsza niż cztery metry kwadratowe na osobę. Sytuację pogarsza fakt, że więźniowie, którzy nie pracują ani nie uczestniczą w programach nauki lub edukacji mogą zwykle przebywać na zewnątrz jedynie przez czas minimalny, czyli godzinę dziennie. Jeszcze gorsza może być sytuacja nowo osadzonych. Delegacja dowiedziała się bowiem, że w co najmniej jednej jednostce penitencjarnej (więzienie w Płocku) podczas wstępnego okresu kwarantanny wynoszącego 14 dni więźniom w ogóle nie wolno było przebywać poza celami.

81. **Zgodnie z powtarzаныmi wielokrotnie zaleceniami Europejskiego Komitetu ds. zapobiegania torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zwiększyło minimalną normę powierzchni na więźnia do co najmniej czterech metrów kwadratowych w celach wieloosobowych (z wyłączeniem powierzchni zajmowanej przez kąćki sanitarne) oraz do co najmniej sześciu metrów kwadratowych w celach pojedynczych, a następnie ponownie oceniła formalnie istniejącą liczbę miejsc we wszystkich jednostkach penitencjarnych.**

82. Podkomitet zauważa, że zaobserwowano różnice pod względem warunków bytowych panujących w wizytowanych jednostkach. Niektóre z nich ewidentnie podjęły działania w zakresie renowacji budynków, modernizacji infrastruktury czy wyposażenia w nowe meble. Podkomitet jest jednak zaniepokojony faktem, że w wielu miejscach warunki bytowe są złe, instalacje elektryczne i wodne w niektórych zakładach są przestarzałe, a istniejące nieliczne meble są zwykle stare i czasami nieodpowiednie (np. zbyt małe łóżka, na których z trudem mieszczą się wysocy lub grubszy więźniowie). Delegacja usłyszała skargi, że z powodu braku mebli do przechowywania rzeczy osobistych więźniowie we wspólnych celach byli zmuszeni do przechowywania swoich rzeczy w plastikowym pojemniku lub pod łóżkiem na podłodze. Podkomitet jest również zaniepokojony, że więźniowie nie mieli dostępu do świeżego powietrza ani bezpośredniego światła słonecznego w kilku celach.

83. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona kontynuowało remontowanie, ulepszanie i modernizację zasobów fizycznych zakładów karnych w celu zapewnienia, aby warunki w więzieniach były co najmniej zgodne z Wzorcowymi minimalnymi zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczącymi traktowania więźniów (zasadami Nelsona Mandeli).**

(b) Różnice w klasyfikacji

84. Podkomitet jest zaniepokojony tym, że klasyfikowanie osadzonych do różnych reżimów odbywania kary nie wydaje się być oparte na ocenie ryzyka, a raczej na długości kary pozbawienia wolności oraz klasyfikacji czynu. W jednej z placówek pracownik wyraził zaniepokojenie faktem, że więźniowie agresywni i więźniowie nieagresywni są czasami umieszczani w tej samej celi. Ponadto pomimo dostępności wychowawców

¹⁷ Co najmniej cztery metry kwadratowe powierzchni na więźnia w celach wieloosobowych z wyłączeniem kąćka sanitarnego i co najmniej sześć metrów kwadratowych w celach jednoosobowych z wyłączeniem kąćka sanitarnego

penitencjarnych, którzy pracują z więźniami indywidualnie delegacja obawia się, że indywidualne potrzeby więźniów nie zawsze są uwzględniane przy ich umieszczeniu w jednej celi. W efekcie na przykład osoba, u której zdiagnozowano astmę może zostać umieszczona w celi z osobą palącą.

85. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona dokonało przeglądu i poprawy systemu klasyfikowania skazanych osadzonych do różnych reżimów odbywania kary w celu uwzględnienia wszystkich istotnych cech osobowości więźnia, oprócz rodzaju popełnionego przestępstwa i długości kary.

(c) Reżim odbywania kary: praca, nauka i inne zajęcia rekreacyjne

86. Podkomitet docenia znaczącą poprawę polegającą na zwiększeniu możliwości pracy i wynagrodzeń więźniów, osiągniętą dzięki programowi „Praca dla więźniów”, a także zwiększenie odsetek więźniów kwalifikowanych jako zdolni do pracy. Podkomitet zauważył, że możliwości pracy były faktycznie dostępne we wszystkich wizytowanych więzieniach. Podkomitet obawia się jednak, że w niektórych jednostkach znaczna część osadzonych pozostaje bezczynna, ponieważ możliwości pracy prawie nigdy nie są dostępne dla osób tymczasowo aresztowanych, dla których wymagana jest zgoda prokuratora lub sądu. Podkomitet zauważa ponadto, że duża część pracy dostępnej dla więźniów nie jest wynagradzana. Podkomitet jest również zaniepokojony zarzutami, że w niektórych zakładach więźniowie byli zmuszani do pracy.

87. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło działania mające na celu dalsze zwiększenie dostępności programów pracy w jednostkach penitencjarnych oraz zapewniło wszystkim osadzonym, w tym tymczasowo aresztowanym możliwość sprawiedliwie wynagradzanej pracy przy jednoczesnym upewnieniu się, że żaden więzień nie będzie zmuszany do pracy wbrew swojej woli.

88. Delegacja zauważyła, że programy edukacyjne były z zasady dostępne we wszystkich wizytowanych jednostkach. W Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu programy edukacyjne oraz szkolenia zawodowego są szczególnie dobrze rozwinięte, chociaż delegacja dowiedziała się, że latem nie były one dostępne ze względu na letnią przerwę w roku szkolnym. Podkomitet jest zdania, że nie może ona być powodem przerywania programu edukacji i szkolenia zawodowego w więzieniach.

89. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło ciągłość programów edukacyjnych oraz szkolenia zawodowego przez cały rok, ponieważ celem takich programów jest promowanie resocjalizacji i zorganizowanie więźniom wypełnionych treścią działań.

90. Delegacja wyraziła uznanie dla programu terapii z udziałem psów, prowadzonego w Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu i dowiedziała się, że podobne programy są prowadzone w kilku innych więzieniach w Polsce. Ponieważ program ten został wprowadzony w zakładzie dopiero niedawno więźniowie, z którymi rozmawiała delegacja nie byli świadomi jego istnienia.

91. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona kontynuowało opracowywanie innowacyjnych programów, takich jak program terapii z udziałem psów w celu poprawy samopoczucia i resocjalizacji więźniów w całym systemie penitencjarnym.

(d) Cele dyscyplinarne i zabezpieczające

92. Delegacja odnotowała, że we wszystkich jednostkach istnieją dwa rodzaje cel do izolacji: cele do wykonywania kary dyscyplinarnej i cele zabezpieczające (wyposażone w pasy obezwładniające); te ostatnie są jednak nieużywane w większości wizytowanych jednostek. Postępowanie dyscyplinarne wszczyna się w przypadku wykroczeń przewidzianych kodeksem karnym lub przepisami wewnętrznymi, takich jak okazywanie funkcjonariuszom braku poszanowania, nieposłuszeństwo, nieprzestrzeganie przepisów, bójki między więźniami lub atak na funkcjonariusza.

93. Podkomitet jest zaniepokojony tym, że umieszczenie w celi izolacyjnej nie następuje w drodze odpowiedniego trybu, ale zwykle po prostu na podstawie decyzji dyrektora zakładu. W stosunku do więźnia nie stosuje się systemu przesłuchania przed nałożeniem kary, więźniowie najczęściej nie są informowani o możliwości odwołania się i nie otrzymują kopii decyzji dyscyplinarnej. Podkomitet odnotował, że izolacja jest z reguły

ograniczona do 14 dni, ale jest zaniepokojony tym, że w szczególnych okolicznościach za zgodą sędziego może zostać przedłużona do 28 dni.

94. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona dokonało przeglądu swoich przepisów ustawowych i wykonawczych w celu jasnego określenia trybu nakładania kary izolacji, zapewniając jego przejrzystość oraz możliwość odwołania się od decyzji. Cele izolacyjne należy wykorzystywać tylko wtedy, gdy jest to absolutnie konieczne. Ponadto Podkomitet zaleca wprowadzenie środków umożliwiających zatrzymanym odwoływanie się od nałożonej kary dyscyplinarnej.**

95. **Podkomitet zaleca, aby izolację stosować wyłącznie w wyjątkowych przypadkach, jako środek ostateczny przez możliwie jak najkrótszy czas i aby podlegała on niezależnej ocenie. Kary takie nie powinny być nakładane jedna po drugiej lub w krótkich odstępach czasu. Czas spędzony w celi izolacyjnej w oczekiwaniu na decyzję w sprawie kary powinien się liczyć do okresu trwania kary dyscyplinarnej.**

96. Podkomitet jest zaniepokojony tym, że w niektórych jednostkach cele izolacyjne są wykorzystywane do izolacji medycznej (np. w przypadku świerzbu), w tym izolacji związanej z zaburzeniami zdrowia psychicznego (depresja, zaburzenia lękowe, zaburzenia osobowości) co ma negatywny wpływ na takich więźniów. W jednym przypadku delegacja została poinformowana, że decyzja o umieszczeniu została podjęta przez lekarza.

97. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło zakaz stosowania izolacji w przypadku więźniów z upośledzeniem umysłowym lub fizycznym, jeżeli takie warunki pogorszyłyby ich stan. Zamiast tego takim więźniom należy zapewnić odpowiednią pomoc medyczną.**

98. Ponadto Podkomitet zauważył brak jednolitego podejścia do roli personelu medycznego wobec więźniów umieszczonych w izolatkach. Podkomitet jest zaniepokojony faktem, że w wielu więzieniach pracownicy służby zdrowia informowali, że nie mają żadnych obowiązków wobec więźniów przebywających w celach dyscyplinarnych (w niektórych przypadkach jedynie obowiązek wizyty u więźniów umieszczonych w celach zabezpieczających). Ponadto w jednej jednostce delegacja została poinformowana, że pracownicy służby zdrowia muszą badać więźniów aby potwierdzić, że można ich umieścić w izolacie.

99. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona dokonało przeglądu odpowiednich przepisów i regulacji w celu zapewnienia, aby personel medyczny nie odgrywał żadnej roli w nakładaniu kar dyscyplinarnych lub innych środków ograniczających. Z drugiej strony personel medyczny powinien zwracać uwagę na sytuację więźniów umieszczonych w celach dyscyplinarnych. Personel medyczny powinien być niezwłocznie informowany o każdym takim przypadku i powinien przeprowadzić wizytę u więźnia niezwłocznie po jego umieszczeniu, a następnie regularnie przynajmniej raz dziennie, niezwłocznie udzielając mu wymaganej pomocy medycznej lub leczenia. Ponadto pracownicy służby zdrowia powinni zgłaszać dyrektorowi wszelkie niekorzystne dla zdrowia fizycznego lub psychicznego więźnia skutki kar dyscyplinarnych lub innych środków ograniczających, a także informować, jeżeli uzna za konieczne ich zakończenie lub zmianę z przyczyn dotyczących zdrowia fizycznego lub psychicznego.¹⁸**

(e) **Wyżywienie**

100. Choć jakość wyżywienia w różnych jednostkach wizytowanych przez delegację była różna Podkomitet jest zaniepokojony, że w niektórych więzieniach żywność była szczególnie słabej jakości pod względem wartości odżywczej i higieny. W związku z tym Podkomitet obawia się, że środki przeznaczone na zapewnienie żywności w systemie penitencjarnym mogą być niewystarczające, a wydatki są raczej niskie: od 4 do 6 złotych na osobę dziennie (około 1 do 1,60 USD), w zależności od tego, czy stosowana jest specjalna dieta. Ponadto, chociaż w niektórych obiektach więźniowie mogli otrzymywać od

¹⁸ Zasady Nelsona Mandeli, zasada 46. Zobacz także: „Sprawozdanie dla polskiego rządu z wizyty Europejskiego Komitetu ds. zapobiegania torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, przeprowadzonej w Polsce w dniach 11–22 maja 2017 r.” CPT / Inf (2018) 39, ust. 90.

rodzin paczki żywnościowe to delegacja słyszała wiele skarg na ich opóźnione dostarczanie, czasem po upływie terminu ważności produktów żywnościowych.

101. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona regularnie kontrolowało higienę oraz wartość odżywczą pożywienia, zróżnicowanie i jakość żywności w więzieniach oraz aby rozważyło zwiększenie przyznawanych środków.

(f) Opieka zdrowotna

102. Podkomitet dowiedział się, że w ostatnich latach Państwo-Strona zamknęło wiele szpitali więziennych. W całej Polsce pozostało kilka szpitali więziennych, z których każdy obejmuje kilka regionów. Podkomitet jest zdania, że nowe ustalenia nie stanowią najbardziej sprawnego i opłacalnego sposobu zapewnienia opieki zdrowotnej więźniom. Na przykład w okręgu warszawskim Podkomitet zauważył, że brak szpitala więziennego pociąga za sobą znaczne koszty świadczeń wykonywanych przez szpitale cywilne, w tym koszty towarzyszenia więźniom w związku z ich leczeniem.

103. Delegacja zauważyła, że opieka zdrowotna w więzieniach jest niewystarczająca: brakuje specjalistów, sprzętu medycznego i procedur dalszego monitorowania pacjentów. W efekcie pracownicy służby zdrowia są zmuszeni koncentrować się na przypadkach nagłych, a mniej na zapobieganiu i leczeniu. Delegacja wysłuchała licznych skarg dotyczących opóźnień w dostępie do opieki medycznej. Na przykład jedna z więźniarek opowiedziała delegacji, że w badaniu cytologicznym przeprowadzonym 10 października 2017 r. zdiagnozowano u niej grupę IIIB, ale nie została ona poinformowana o wynikach. Dowiedziała się o nich dopiero w styczniu 2018 r., kiedy poszła do ginekologa. W dniu 28 czerwca 2018 wykonano u niej powtórne badanie cytologiczne. 16 lipca 2018 r., kiedy delegacja przeprowadziła z nią rozmowę w Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu wyniku nadal nie było.

104. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona gwarantowało skuteczną, całodobową, profesjonalną opiekę medyczną we wszystkich więzieniach przez siedem dni w tygodniu. Podczas wszelkich badań lekarskich, w tym podczas przyjmowania do zakładu należy ściśle przestrzegać prawa do prywatności i poufności.

105. Podkomitet jest ponadto zaniepokojony tym, że w większości wizytowanych jednostkach nowi więźniowie nie są poddawani badaniom lekarskim. Pracownicy służby zdrowia zadają im jedynie pytania i zaznaczają odpowiednie pola, bez przeprowadzenia badania fizykalnego.

106. Podkomitet zaleca, aby badania wszystkich nowo przyjmowanych więźniów odbywały się na podstawie standardowej ankiety, która oprócz ogólnych pytań o stan zdrowia powinna zawierać opis wszelkich ewentualnych niedawnych aktów przemocy wobec nich. Lekarz powinien również przeprowadzić pełne badanie lekarskie, w tym ogląd całego ciała. Jeśli u pacjenta stwierdzono ślady przemocy lekarz musi ocenić, czy podawane informacje są zgodne z wynikami badania. Jeżeli lekarz ma powody sądzić, że osadzony był poddany torturom lub źle traktowany musi niezwłocznie powiadomić właściwe organy. To samo dotyczy obrażeń odniesionych w więzieniu. Wszystkie miejsca pozbawienia wolności powinny prowadzić dokumentację zawierającą szczegółowe informacje na temat zaistniałych obrażeń, w tym datę zdarzenia, miejsce, podejrzaną przyczynę oraz wnioski z badania lekarskiego.

107. Ponadto Podkomitet ponawia zalecenie ¹⁹ Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, aby wprowadzić procedury gwarantujące, że każdy przypadek odnotowania obrażeń potwierdzających zgłoszony przez więźnia zarzut złego traktowania (lub tylko wyraźnie wskazujących na złe traktowanie, bez zgłoszenia zarzutu) będzie zgłaszany właściwym organom ścigania, niezależnie od woli zainteresowanej osoby. Wyniki badania powinny być również udostępnione zainteresowanemu więźniowi i jego prawnikowi.

¹⁹ Rada Europy, „Sprawozdanie dla polskiego rządu z wizyty Europejskiego Komitetu ds. zapobiegania torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, przeprowadzonej w Polsce w dniach 11–22 maja 2017 r.”, ust. 80.

108. Ponadto Podkomitet jest zaniepokojony tym, że terapia zastępcza metadonem jest dostępna wyłącznie jako kontynuacja leczenia dla osób, które objęte były takim programem przed osadzeniem.

109. Podkomitet zaleca, aby w ramach szerszej krajowej strategii zapobiegania narkomanii Państwo-Strona opracowało i wdrożyło kompleksową strategię pomocy więźniom mającym problemy związane z narkotykami.

(g) Kontrola osobista

110. Odnotowując fakt, że dwuetapowa procedura kontroli osobistej jest szeroko stosowana w systemie penitencjarnym Podkomitet pozostaje zaniepokojony szerokim stosowaniem kontroli osobistej z rozebraniem się do naga, w tym przeszukania otworów ciała, w wizytowanych jednostkach Państwa-Strony. Podkomitet jest ponadto zaniepokojony faktem, że w niektórych więzieniach osoby odwiedzające, a nawet niemowlęta są rutynowo poddawane kontroli osobistej.

111. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona ograniczyło do wyjątkowych przypadków kontrolę osobistą osób pozbawionych wolności i osób je odwiedzających oraz dopilnowało, aby w przypadku takich kontroli spełnione były kryteria konieczności, racjonalności i proporcjonalności. W każdym przypadku, w odniesieniu do osób odwiedzających, należy unikać przeszukania otworów ciała i nie stosować ich u dzieci zgodnie z zasadą 60.2 zasad Nelsona Mandeli.

(h) Mechanizmy skargowe

112. Podkomitet odnotował szereg mechanizmów składania skarg i informacji na ich temat, które są dostępne dla osadzonych. Podnoszone są jednak liczne zarzuty dotyczące represji wobec więźniów, którzy składają skargę do dyrektora więzienia, w tym w sprawach dotyczących podstawowych potrzeb, takich jak dostęp do opieki zdrowotnej. Jeśli chodzi o możliwość kontaktu z Rzecznikiem Praw Obywatelskich lub międzynarodowymi lub regionalnymi mechanizmami ochrony praw człowieka, to w jednej jednostce penitencjarnej delegacja zauważyła, że wyznaczona do tego celu skrzynka pocztowa była otwarta i wyraźnie nieużywana od dłuższego czasu, na co wskazywał kurz. W jednej z jednostek więźniowie skarżyli się na brak możliwości skorzystania z bezpłatnej infolinii Rzecznika – mogli oni wybierać jedynie zaakceptowane numery członków rodziny i bliskich.

113. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło działania zapewniające, że skargi będą odpowiednio rozpatrywane, a wszelkie zarzuty o represjonowanie osób składających skargi będą analizowane. Więźniowie powinni mieć możliwość poufnego skontaktowania się z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, a także z międzynarodowymi i regionalnymi mechanizmami ochrony praw człowieka, w tym możliwość uzyskania połączenia z infolinią Biura Rzecznika Praw Obywatelskich z dowolnego telefonu w jednostce, bez konieczności uzyskania specjalnego zezwolenia.

(i) Kontakty ze światem zewnętrznym

114. Podkomitet zauważył, że w wizytowanych więzieniach zainstalowano automaty telefoniczne, a więźniowie mają prawo wykonywania 5- lub 10-minutowych połączeń pod warunkiem, że mają na to pieniądze. W niektórych jednostkach zauważono specjalnie wyposażone pokoje do rozmów przez Skype. Podkomitet wyraża jednak zaniepokojenie, że w przypadku osób tymczasowo aresztowanych wizyty członków rodziny czy innych osób, a także rozmowy telefoniczne są dozwolone wyłącznie za wyraźną zgodą prokuratora. W praktyce taka zgoda jest rzadko przyznawana, co powoduje izolację osadzonych od świata zewnętrznego. Ponadto Podkomitet jest zaniepokojony, że w niektórych jednostkach więźniowie nie mogą wykonywać połączeń telefonicznych poza zasięgiem słuchu funkcjonariuszy więziennych. Podkomitet zauważa również, że ze względu na trudności w otrzymywaniu pieniędzy od rodzin zza granicą więźniowie z innych państw napotykać jeszcze większe przeszkody w utrzymaniu kontaktów ze światem zewnętrznym, w szczególności podczas tymczasowego aresztowania.

115. Podkomitet zaleca Państwu-Stronie podjęcie działań zapewniających, aby osoby zatrzymane w areszcie śledczym, w tym cudzoziemcy mogli przyjmować wizyty i wykonywać połączenia telefoniczne z członkami rodziny i innymi osobami.

Ograniczenia dotyczące kontaktów mogą być nakładane tylko w wyjątkowych okolicznościach.

116. Podkomitet wyraża zaniepokojenie, że służba więzienna zastrzega sobie prawo do obecności na wszystkich spotkaniach zatrzymanego z jego obrońcą oraz do nadzorowania komunikacji telefonicznej i korespondencji. Podkomitet jest ponadto zaniepokojony faktem, że dostęp do obrońcy sam w sobie wymaga zgody prokuratora. W przypadku obcokrajowców Podkomitet jest zaniepokojony tym, że bariera językowa i brak dokumentów w językach innych niż polski sprawiły, iż dostęp do pomocy prawnej był niezadowalający.

117. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło niezbędne środki w celu zapewnienia poufności wymiany informacji między prawnikiem a klientem osobiście, a także drogą telefoniczną i pisemną. Podkomitet zaleca ponadto, aby Państwo-Strona usunęło wszelkie przeszkody w dostępie osób tymczasowo aresztowanych do kontaktu z wybranym przez nich obrońcą. W przypadku cudzoziemców Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona podjęło kroki w celu zapewnienia im odpowiedniej obsługi tłumaczeniowej oraz dostępu do pomocy prawnej.**

C. Osoby nieletnie

118. W Polsce istnieje skomplikowany system placówek dla nieletnich, które są powiązane administracyjnie z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, Ministerstwem Edukacji, Ministerstwem Sprawiedliwości lub Ministerstwem Zdrowia. Z wyjątkiem podlegających Ministerstwu Edukacji jednostek dla nieletnich, w których podopieczni byli nieobecni z powodu letniej przerwy wakacyjnej delegacja przeprowadziła wizytacje w dwóch placówkach każdego rodzaju.

1. Policyjne izby dziecka

119. Prowadzone przez policję izby dziecka podlegające Ministerstwu Spraw Wewnętrznych służą jako tymczasowe ośrodki zatrzymania różnych grup osób nieletnich: nieletnich w wieku poniżej 18 lat – przez pierwsze 24–48 godzin od zatrzymania; dzieci oczekujących na umieszczenie w schronisku na podstawie decyzji sądu; dzieci oczekujących na powrót do schroniska lub ośrodka wychowawczego, z którego uciekły. Delegacja przeprowadziła wizytację dwóch izb: jednej w Warszawie i jednej w Krakowie. W izbie w Warszawie nie było żadnych nieletnich podczas wizytacji.

120. Delegacja stwierdziła, że warunki bytowe w obu odwiedzonych przez policję izbach są odpowiednie, a pokoje i inne pomieszczenia są w zadowalającym stanie pod względem technicznym oraz czystości. System oferowanych działań był możliwy do zaakceptowania i obejmował różnorodne zajęcia edukacyjne.

121. Podczas wizytacji w policyjnej izbie dziecka w Krakowie delegacja stwierdziła, że przebywa tam troje nieletnich, z którymi chciała przeprowadzić rozmowy. Chociaż dzieci odmówiły rozmów delegacja zauważyła, że mają możliwość spędzenia czasu na świeżym powietrzu na swoje życzenie i przy sprzyjającej pogodzie.

2. Zakłady poprawcze dla nieletnich

122. Delegacja dowiedziała się, że dzieci i młodzież w wieku do 21 lat, którzy popełnili różnego rodzaju przestępstwa są umieszczani na podstawie decyzji sądu rodzinnego w zakładach poprawczych dla nieletnich, które podlegają Ministerstwu Sprawiedliwości. Jeśli ich zachowanie jest dobre nieletni z tych zakładów mogą wyjechać podczas wakacji, aby odwiedzić swoje rodziny. Mają także możliwość wcześniejszego zwolnienia z placówki pod dozorem kuratora.

123. Delegacja przeprowadziła wizytację dwóch takich zakładów w Trzemesznie i w Sadowicach. Drugi z nich jest wyspecjalizowanym zakładem dla dzieci i młodzieży z lekkim lub umiarkowanym upośledzeniem umysłowym. W obu zakładach warunki bytowe były więcej niż zadowalające, z przyjaznym dla dzieci otoczeniem i dostępem do obiektów sportowych na świeżym powietrzu. Oferowano różnorodne zajęcia, zarówno edukacyjne, jak i rekreacyjne, chociaż w zakładzie w Sadowicach dzieci i młodzież, z którymi przeprowadzono rozmowy twierdziły, że niewiele robią podczas lekcji. Młodzi ludzie w

obu placówkach mogli wykonywać pewne lekkie prace takie jak sprzątanie, malowanie czy prace plastyczne, co pozwoliło im na drobny zarobek. Delegacja stwierdziła również, że incydenty w placówkach, nawet niewielkie, są prawidłowo rejestrowane.

124. Podkomitet zaleca Państwu-Stronie zapewnienie, aby zajęcia edukacyjne w zakładach poprawczych dla nieletnich podlegały takiej samej kontroli jakości jak zajęcia w normalnym systemie edukacji.

125. Podkomitet jest jednak zaniepokojony tym, że w obu zakładach istnieją izby izolacyjne, które są nadal w użyciu, chociaż rzadko i przez krótki czas, co nie jest wpisywane w rejestrze. W szczególności w zakładzie w Sadowicach delegacja zauważyła rozdźwięk między oświadczeniami kierownictwa i samych młodych ludzi w odniesieniu do czasu trwania izolacji.

126. W odniesieniu do zasady 45 Zasad Nelsona Mandeli i przepisu 67 Zasad ONZ dotyczących ochrony nieletnich pozbawionych wolności Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło niestosowanie izolowania dzieci w wieku poniżej 18 lat, ponieważ stanowi to formę złego traktowania.

127. Podkomitet jest ponadto zaniepokojony tym, że wychowawcy regularnie nadzorują rozmowy telefoniczne wykonywane przez młodych ludzi w tych zakładach.

128. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło dzieciom i młodocianym umieszczonym w zakładach poprawczych dla nieletnich prawo do prywatności przy utrzymywaniu kontaktu ze światem zewnętrznym.

3. Ośrodki psychiatryczne dla nieletnich

129. Delegacja przeprowadziła wizytację dwóch ośrodków psychiatrycznych zajmujących się nieletnimi, prowadzonych przez Ministerstwo Zdrowia: w Warszawie oraz w Garwolinie. Drugi z nich to ośrodek psychiatrii sądowej dla nieletnich, w którym umieszczani są podopieczni z innych placówek dla nieletnich, którzy zostali uznani za agresywnych lub stanowiących zagrożenie. Oba ośrodki są dobrze wyposażone i mają zaangażowanych, profesjonalnych pracowników. Warunki bytowe są odpowiednie.

130. Delegacja odnotowała, że w obu ośrodkach istnieje możliwość stosowania mechanicznych (pasy i kaftany bezpieczeństwa) oraz chemicznych środków przymusu bezpośredniego. W ośrodku Garwolinie delegacja zauważyła, że takie środki są często stosowane i jest to starannie rejestrowane. Z kolei ośrodek w Warszawie nie prowadzi rejestru stosowania przymusu. W drugim z ośrodków przyznano, że pacjent, który nie wyraża zgody na leczenie może być poddany obserwacji bez stosowania terapii przez okres do 10 dni. Delegacja odnotowała jednak brak systemu rejestrowania zgód pacjentów na zastosowanie leczenia.

131. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona dokonało oceny stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci środków mechanicznych i chemicznych w Krajowym Ośrodku Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich w Garwolinie. Podkomitet zaleca ponadto, aby wszystkie ośrodki psychiatryczne w całej Polsce prowadziły rejestry stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz obowiązkowo podpisywanych zgód nie tylko na hospitalizację, ale również na leczenie.

132. Delegacja odnotowała, że dzieci w ośrodku w Warszawie mają dostęp do ogrodu i mogą wracać do domu na weekendy, jeżeli ich stan jest stabilny. W ośrodku w Garwolinie nieletni mają jednak możliwość wychodzenia na dwór tylko na godzinę i tylko przy sprzyjającej pogodzie, ponieważ obiekt nie ma zadaszonego podwórka. Podkomitet jest zaniepokojony tym, że w ośrodku w Garwolinie żywność ma niską jakość odżywczą, niewystarczająca jest ilość owoców i warzyw oraz nie istnieje możliwość wyboru diety. Podkomitet jest również zaniepokojony tym, że nieletni nie uczą się umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia po opuszczeniu placówki w wieku 18 lat.

133. Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło środki dla Krajowego Ośrodka Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich w Garwolinie, umożliwiając tym samym zapewnienie wychowankom wyjść na świeże powietrze nawet na zewnątrz przy złej pogodzie, oferowania żywności o odpowiedniej jakości odżywczej i ustanowienia systemu monitorowania z nieletnimi opuszczającymi instytucję.

4. Brak systemów wsparcia

134. Podkomitet odnotowuje trudności w zapewnieniu systemowej kontynuacji działań poprawczych rozpoczętych w ośrodkach, zwłaszcza w zakładach poprawczych dla nieletnich. Chociaż istnieje system poradnictwa po wyjściu z ośrodka, podkomitet został poinformowany, że w wielu przypadkach jest on jedynie formalnością i nie zapewnia wystarczającego wsparcia po wyjściu wychowanka. Wielu nieletnich, którzy trafiają do zakładów poprawczych przebywało wcześniej w państwowych placówkach opiekuńczych, więc często nie mają oni miejsca, do którego mogliby wrócić. Dlatego też są oni zmuszeni do pozostania w zakładzie po odbyciu kary. Kolejnym poważnym wyzwaniem jest zapewnienie zatrudnienia nieletnim wychowankom opuszczającym ośrodek.

135. **Podkomitet zaleca, aby Państwo-Strona zapewniło wsparcie i monitorowanie zwolnionych nieletnich w środowisku lokalnym, w tym rozwiązania zachęcające pracodawców do zatrudniania takich nieletnich po ich zwolnieniu z ośrodków wychowawczych w celu ułatwienia ich ponownej integracji ze społeczeństwem.**

136. **Ogólnym zaleceniem Podkomitetu jest to, aby Państwo-Strona inwestowało większe środki we wsparcie i monitorowanie nieletnich w środowisku lokalnym w celu ułatwienia ich ponownej integracji ze społeczeństwem .**

V. Dalsze kroki

137. **Podkomitet zwraca się do Państwa-Strony o przedstawienie odpowiedzi na niniejsze sprawozdanie w ciągu sześciu miesięcy od daty jego przekazania Stałemu Przedstawicielstwu.** Odpowiedź powinna bezpośrednio odnosić się do wszystkich zawartych w sprawozdaniu zaleceń i prób o dodatkowe informacje, a także zawierać pełny opis już podjętych lub planowanych do realizacji działań (w tym ich rozkład w czasie). Odpowiedź powinna zawierać szczegółowe informacje na temat wdrażania zaleceń dla poszczególnych instytucji, a także na temat polityki i działań o szerszym zakresie oraz powinna być zgodna z wytycznymi dotyczącymi dokumentów przedkładanych organom traktatowym ONZ ds. praw człowieka, ustanowionym przez Zgromadzenie Ogólne.

138. Artykuł 15 Protokołu Fakultatywnego zakazuje wszelkich form stosowania przez jakichkolwiek sankcji lub represji pochodzących z jakiegokolwiek źródła w stosunku do kogokolwiek, kto kontaktował się lub chciał się skontaktować z Podkomitetem. **Podkomitet przypomina stronie polskiej o obowiązku dopilnowania, aby takie sankcje lub represje nie miały miejsca i zwraca się o przedstawienie w odpowiedzi szczegółowych informacji na temat kroków podjętych w celu zapewnienia, że obowiązek ten zostanie spełniony.**

139. Podkomitet przypomina, że zapobieganie torturom jest stałym, mającym powszechny wymiar obowiązkiem. **W związku z tym Podkomitet zwraca się o informowanie go o wszelkich zmianach legislacyjnych, regulacyjnych, politycznych lub innych istotnych zmianach dotyczących traktowania osób pozbawionych wolności, a także o działaniach Krajowego Mechanizmu Prewencji, aby umożliwić Podkomitetowi dalszą pomoc Polsce w wypełnianiu zobowiązań wynikających z Protokołu Fakultatywnego.**

140. Podkomitet uważa, że zarówno jego wizyta, jak i niniejsze sprawozdanie stanowią element trwającego procesu dialogu. Podkomitet z chęcią pomoże Polsce w wypełnianiu zobowiązań wynikających z Protokołu Fakultatywnego poprzez udzielanie dalszych porad i pomocy technicznej w celu osiągnięcia wspólnego celu, jakim jest zapobieganie torturom i złemu traktowaniu w miejscach pozbawienia wolności. Podkomitet uważa, że najbardziej sprawnym i skutecznym sposobem rozwoju tego dialogu byłoby odbycie spotkania z krajowymi organami odpowiedzialnymi za wdrażanie zaleceń podkomitetu, w ciągu sześciu miesięcy od otrzymania odpowiedzi na niniejsze sprawozdanie. **Podkomitet zaleca, aby zgodnie z art. 11 Protokołu Fakultatywnego dialog między Podkomitetem a władzami krajowymi dotyczący udzielenia porad i pomocy w zakresie realizacji zaleceń Podkomitetu został przeprowadzony w ciągu sześciu miesięcy od otrzymania odpowiedzi na niniejsze sprawozdanie. Podkomitet zaleca ponadto, aby w czasie**

przedstawienia odpowiedzi na niniejsze sprawozdanie Polska podjęła z nim rozmowy na temat uzgodnień dotyczących tego dialogu.²⁰

²⁰ Zachęca się Polskę, aby rozważyła zwrócenie się do programu budowy potencjału organów traktatowych, prowadzonego przez Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (hriimplementation@ohchr.org) w celu uzyskania pomocy w ułatwieniu dialogu.

Załącznik I

Lista urzędników i innych osób, z którymi spotkał się Podkomitet

Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Piotr Wawrzyk, podsekretarz stanu do spraw parlamentarnych, prawnych, traktatowych, konsularnych, Organizacji Narodów Zjednoczonych i praw człowieka;

Daria Wołosiuk, zastępca dyrektora Departamentu ds. Organizacji Narodów Zjednoczonych i Praw Człowieka;

Karina Węgrzynowska, Departament ds. Organizacji Narodów Zjednoczonych i Praw Człowieka;

Karolina Kasprzak, Departament ds. Organizacji Narodów Zjednoczonych i Praw Człowieka;

Magdalena Smenda, Departament ds. Organizacji Narodów Zjednoczonych i Praw Człowieka.

Ministerstwo Sprawiedliwości

Łukasz Piebiak, podsekretarz stanu;

Krzysztof Masło, dyrektor Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka;

Paweł Kaczor, Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka;

Piotr Charkiewicz, Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Renata Szczęch, podsekretarz stanu;

Dariusz Minkiewicz, zastępca dyrektora Departamentu Porządku Publicznego;

Marek Stodolny, zastępca dyrektora Departamentu Analiz i Polityki Migracyjnej;

Joanna Sosnowska, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej;

Milena Tomczak, Departament Porządku Publicznego;

Joanna Długołęcka, Departament Spraw Międzynarodowych.

Ministerstwo Zdrowia

Dariusz Poznański, zastępca dyrektora Departamentu Zdrowia Publicznego;

Dagmara Lebiecka, Departament Zdrowia Publicznego.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Anna Prekurant, Departament Pomocy Społecznej i Integracji;

Zofia Puchlerska, Departament Pomocy Społecznej i Integracji;

Marzena Bartosiewicz, Departament Pomocy Społecznej i Integracji.

Ministerstwo Obrony Narodowej

Aneta Ślusarczyk, Departament Wojskowych Spraw Zagranicznych;

Maria Derecka, Departament Wojskowych Spraw Zagranicznych.

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Katarzyna Tyczka, Departament Edukacji Integracyjnej.

Biuro Rzecznika Praw Pacjenta

Grzegorz Saj, dyrektor Departamentu do spraw Zdrowia Psychicznego;
Martyna Bagińska, inspektor ds. praw pacjentów szpitali psychiatrycznych;
Jarosław Malik, inspektor ds. praw pacjentów szpitali psychiatrycznych.

Centralny Zarząd Służby Więziennej

ppłk Zbigniew Gospodarowicz, dyrektor Biura Ochrony i Spraw Obronnych;
ppłk dr n. med. Alicja Kozłowska, Dyrektor Biura Służby Zdrowia;
płk Andrzej Leńczuk, Dyrektor Biura Penitencjarnego;
Piotr Gomułka, Biuro Penitencjarne;
płk Roman Wiśniewski, dyrektor Biura Informacji i Statystyki;
Michał Zoń, dyrektor Biura Prawnego;
mjr Anna Świtek-Bąk, główny specjalista w biurze Dyrektora Generalnego Służby Więziennej.

Urząd do Spraw Cudzoziemców

Marlena Orzeł, starszy specjalista w Departamencie Opieki Społecznej;
Agnieszka Iwaćkowska, Departament ds. Postępowań Uchodźczych.

Komenda Główna Policji

nadkom. Wiesław Pietrzak, naczelnik Wydziału Konwojowego Biura Prewencji;
kom. Anna Karpińska-Ciepieniak, radca w Wydziale Konwojowym Biura Prewencji.

Komenda Główna Straży Granicznej

płk SG Andrzej Jakubaszek, Dyrektor Zarządu ds. Cudzoziemców;
płk SG Tomasz Lipski, przedstawiciel ds. ochrony praw człowieka i równego traktowania;
ppłk SG Iwona Przybyłowicz, radca w Zarządzie ds. Cudzoziemców.

Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej

Roman Wykurz, Szef Oddziału Prewencji.

Sądy rejonowe

Katarzyna Capałowska, sędzia, VIII Wydział Karny, Sąd Okręgowy w Warszawie;
Jana Kruckowska, Wydział Cywilny;
Prezes sądu rejonowego dla Warszawy-Woli.

Prokuratura Krajowa

Grzegorz Kulon, prokurator;
Krzysztof Lipiński, prokurator;
Cezary Kłos, prokurator, Biuro Współpracy Międzynarodowej.

Krajowy Mechanizm Prewencji, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

dr Adam Bodnar, Rzecznik Praw Obywatelskich;
dr Hanna Machińska, zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich;
Stanisław Trociuk, zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich;
Przemysław Kazimirski, dyrektor Zespołu Krajowego Mechanizmu Prewencji;

Justyna Józwiak, starszy specjalista;

Marcin Kusy, starszy specjalista;

Justyna Zarecka, starszy radca;

Rafał Kulas, starszy radca;

Klaudia Kamińska, radca;

Tomasz Górecki, radca;

Aleksandra Osińska, radca;

Grażyna Kalisiewicz, sekretarz.

Organizacja Narodów Zjednoczonych

Przedstawicielstwo Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców w Polsce.

Organizacje społeczeństwa obywatelskiego

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej;

Fundacja Międzynarodowa Inicjatywa Humanitarna;

Helsińska Fundacja Praw Człowieka;

Polski Ośrodek Rehabilitacji Ofiar Tortur;

Izba Adwokacka w Warszawie.

Załącznik II

Lista miejsc pozbawienia wolności odwiedzonych przez Podkomitet

Zakłady karne

Zakład Karny w Płocku;
Zakład Karny nr 1 we Wrocławiu;
Zakład Karny we Wronkach;
Areszt Śledczy w Kielcach;
Areszt Śledczy w Krakowie;
Areszt Śledczy w Piotrkowie Trybunalskim;
Areszt Śledczy w Warszawie-Białołęce.

Areszty policyjne

Komenda Rejonowa Policji (KRP) Warszawa II – Komisariat Policji Ursynów;
Komenda Rejonowa Policji (KRP) Warszawa IV, Komenda Rejonowa;
Komenda Rejonowa Policji (KRP) Warszawa VI, Komenda Rejonowa;
Komenda Rejonowa Policji (KRP) Warszawa VII, Komenda Rejonowa;
Komenda Rejonowa Policji (KRP) Warszawa VII, Komenda Rejonowa;
Komenda Wojewódzka Policji (KWP) Kraków;
Komenda Powiatowa Policji (KPP), Garwolin;
Komenda Powiatowa Policji (KPP), Otwock;
Komenda Powiatowa Policji (KPP), Piaseczno;
Komenda Powiatowa Policji (KPP), Sieradz;
Komisariat Policji (KP) w Poznaniu – Poznań Nowe Miasto;
Komenda Miejska Policji (KMP), Kalisz;
Komenda Miejska Policji (KMP) w Opolu;
Komenda Miejska Policji (KMP) we Wrocławiu;
Policyjna izba dziecka w Krakowie;
Policyjna izba dziecka w Warszawie.

Zakłady dla nieletnich

Zakład Poprawczy w Sadowicach;
Zakład Poprawczy w Trzemesznie;
Instytut Psychiatrii i Neurologii, Klinika Psychiatrii Sądowej, Warszawa;
Krajowy Ośrodek Psychiatrii Sądowej dla Nieletnich w Garwolinie.

Załącznik III

Lista miejsc pozbawienia wolności odwiedzonych wspólnie przez Krajowy Mechanizm Prewencji i Podkomitet

Komenda Stołeczna Policji (KSP) Wydział Konwojowy, Warszawa;

Komenda Rejonowa Policji (KRP), Warszawa I.
